

INTRODUCCIÓ DEL CENSAL I DEL VIOLARI EN EL VIC MEDIEVAL

per Josep M. PASSOLA I PALMADA

1. *El mercat dels capitals i el mercat de les rendes*

Existeix l'opinió molt estesa que el censal i el violari es crearen per encobrir els préstecs usuraris. En la gènesi del censal, però, hom troba components molt diversos que ens permeten una visió més acurada d'aquestes institucions, donant-nos la clau de canvi sociològic que des de mitjan segle XIII es produïa i explicant-nos el seu posterior desenvolupament.

No és possible d'estudiar el censal sense distingir entre dos mercats paral·lels que, desenvolupant-se de forma independent, acabaran per fusionar-se. Tenim, en primer lloc, el mercat dels capitals, que neix i creix amb la revolució comercial, dirigit pels mercaders i esperonat per les necessitats dineràries dels reis i dels municipis. A l'abric d'aquest mercat de capitals es desenvolupen els canvistes, normalment jueus, i les taules de canvi privades. El maneig del diner, en aquest mercat de capitals, entra de ple dins les prohibicions civils i eclesiàstiques de l'interès, que es considerava usurari en quotes tan normals com el 20%¹.

Paral·lelament a aquest mercat dels capitals existia des de sempre el mercat de les rendes, l'origen del qual hem de cercar en els primers moments de la reconquesta, al plantejar-se el problema de la repoblació. La fundació de parròquies i bisbats exigia l'atribució d'unes terres i d'uns honors a l'estament eclesiàstic, amb les rendes dels quals els fos possible d'assegurar la seva subsistència. Sense el compliment d'aquest requisit l'obra de la repoblació hagués sigut materialment impossible.

Pel seu cantó, els senyors feudals aconseguiren del rei unes parcel·les del territori amb la mateixa finalitat. A inicis del segle XIII, el mercat de les rendes, centrat en els fruits de la terra i en els drets jurisdiccionals cobrats principalment en espècie, era l'única font d'ingressos dels dos estaments més elevats de la societat, el nobiliari i l'eclesiàstic, com així també una de les primeres fonts d'ingressos del

1. Corts de Barcelona de Pere II, 1283, cap. LIII (p. 290, de *Constitucions i altres drets de Catalunya*), estableixen que: «Nos o alguns oficials nostres no forcen christià pagar usuras a christià, pus que la usura sia manifesta de diners a major quantitat de diners».

rei. Era molt important també l'innombrable grup d'inversions en rendes constituït per la gran quantitat de fundacions, causes pies, aniversaris, hospitals, almoines, bacins, etc... existents al segle tretzè i que la fortuna de la classe burgesa creava amb més abundància que mai, producte al mateix temps de les creences religioses de l'època, de l'etern afany de perpetuar el nom per part dels elements més afortunats de la societat i com a graó per pujar en consideració social i progressar en el domini dels càrrecs públics a la cort i al municipi. Cadascun d'aquests elements consistia en un capital a esmerçar en compres de terres o de drets jurisdiccional amb la renda dels quals s'havia de finançar l'objectiu dels fundadors, bé fossin unes misses de difunts, o dots de donzelles per a maridar, o el manteniment de pobres vergonyants, o la creació d'un hospital, etc..., dins la més variada imaginació medieval.

Un cop definits els dos mercats paral·lels, el mercat dels capitals i el mercat de les rendes, estudiem la seva evolució.

Quant al mercat dels capitals creat per les necessitats de la revolució comercial es produeix un moviment d'allò que avui anomenariem la socialització dels afers, que poc a poc es desplacen de negocis privats, de mercaders individuals, a negocis públics del municipi i de l'estat. L'empresari individual es troba en dificultats per a una posterior expansió, degut, a fora del país, a les guerres amb Castella i a la mar Mediterrània, i, a dins del país, a la disminució de la demanda interior com a conseqüència del decreixement demogràfic, delmada la població una i altra vegada per les pestes, la fam i la guerra². L'estament mercantil observa l'empobriment dels seus afers particulars i l'espectacular creixement del municipi i de la nació. El negoci més clar consistia en participar en empreses públiques i formar part de les oligarquies municipals. Les grans fortunes atresorades durant la revolució comercial podien, a més, trobar-hi sortida. Però deixem en aquest punt l'evolució del mercat dels capitals per observar el de les rendes.

El sistema de rendes derivades dels fruits de la terra i de les prestacions més o menys en espècie estava en plena crisi a mitjan segle tretzè. Concretant-nos a Vic, l'abundància de documents relacionats amb el capítol de la seu ens permet de seguir-ne perfectament l'evolució.

Un fet profundament significatiu es produeix a Vic el 1245. Un cop elegit bisbe Bernat de Mur, ell i el capítol demanen al papa Innocenci IV que accepti la seva petició de reduir, de 30 a 20, el nombre de canonges, per manca de rèdits amb què sostenir-se. El papa, abans de decidir-se, vol tenir la certesa de la veracitat de la situació i nomena una comissió formada per l'ardiaca de Lleida, el de Tarragona, i un canonge de Lleida. La comissió es trasllada a Vic i després d'investigar i avaluar totes les rendes de l'església, tant les que es recollien i administraven pels 12 pabordes com les pertanyents a la comunitat del Ferial³, sentencien, després de prestar jurament, que aquestes rendes no són suficients per mantenir 30 canonges, que gairebé no en podien mantenir ni 18⁴.

2. JUNYENT, E.: *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona 1976, p. 171; SOLDEVILA, F.: *Història de Catalunya*, Barcelona 1963, p. 919 i següents.

3. Sobre l'administració del ferial, vegeu MONCADA, J. L.: *Episcopologio de Vich*, Vic 1891-1894, vol. II, p. 6.

4. MONCADA, o.c., vol. II, p. 7.

La categoria i la serietat que el capítol de Vic ha demostrat al llarg de la seva història no ens permeten pas de dubtar de la seriositat de la situació; i els àrbitres, procedents de Tarragona i Lleida, n'asseguren l'objectivitat.

Si de les rendes amb les que abans podien viure 30 persones, ara no en podien viure ni tan sols 18, queda clar que la devallada del valor de les rendes havia sigut almenys del 40%. Mentre els mercaders s'enriquien, els nobles i els eclesiàstics s'empobrien, car els nobles es trobaven en una situació similar en dependre de les rendes de les seves terres.

L'escriptura esmentada, de primer de juny de 1246, intenta explicar-ne les causes, aduint que els fruits i rèdits de l'església es perden sovint per les inclemències del cel, puix que normalment consisteixen en pa i vi. «En temps de collita es malmeten per la pedra i la boira», arguments que no aconsegueixen pas convèncer del tot car no només de pa i vi vivien els canonges⁵. Però la precarietat de les porcions canòniques⁶ es fa palesa en la mateixa escriptura en establir que cada canonge rebí, al migdia, dues terceres parts d'una copa de vi sense aigua, i per sopar, una tercera part solament.

Un últim detall ens confirma el fet que, de la disminució del poder adquisitiu o valor de les rendes, se'n deriva un canvi vers l'administració de les rendes en diner, en establir que, en les porcions canòniques, per comptes de donar la carn salada i fresca desordenadament, es doni el seu valor en diner⁷. La introducció del diner en l'administració de les rendes ens menerà vers una nova concepció de l'usdefruit de la propietat: a l'inici es comprava amb diners unes terres i se'n detreien els seus fruits. Després, el lliurament dels diners al propietari de la terra s'independitzarà de la compra-venda, quedant únicament en garantia de la percepció dels seus fruits en diner. Si no es paguen els rèdits sí que s'entra llavors en la propietat de la terra donada com a garantia. I molts dels contractes de compra-venda que es feren en els segles posteriors correspongueren a pagaments de pensions i a devolucions de capitals rebuts per censals i violaris⁸. El més important de tot és el camí que ens porta, amb lògica inexorable, a la introducció massiva del censal i del violari a partir del segle XIV. Partim d'una renda de la terra que, negociada en espècie, es torna insostenible. La decisió de proporcionar en diners la part més important de les porcions canòniques, la carn, significava convertir en diners totes les rendes de l'església, llevat d'aquella part de blat i de vi que precisessin per a satisfer, durant un mes, les 36 porcions a què estava obligat a proporcionar cada paborde⁹.

De dos anys més tard, del 1248, trobem una altra escriptura profundament significativa. Es tracta d'una doble compra-venda: el bisbe de Vic compra a Beren-

5. MONCADA, o.c., vol. II, p. 5.

6. Les porcions canòniques eren les quantitats de pa, vi i carn que rebien diàriament els canonges i el bisbe per al seu sosteniment.

7. MONCADA, o.c., vol. II, p. 5.

8. Se'n troben moltíssims exemples en els llibres de notaris de la Cúria Fumada. Es venia la finca a un notari, el qual la rebia amb l'obligació de pagar tots els creditors.

9. De canonges n'hi havia 30 abans de la reducció a 21, nombre que quedà establert així durant molts anys. Però, a més dels 30 canonges, rebien porcions canòniques el bisbe (dues) i altres persones, fins a 36 en total.

guer de Queralt el castell de Gurb per 16.000 sòus i per unes prestacions, part en diner (1.250 sòus), part en espècie (quatre porcions canòniques, 50 càrregues de palla, dos jornals de terra i una casa habitable a la vila de Vic), que el bisbe s'oblige a proporcionar anualment al venedor, a la seva esposa i a un dels seus fills durant el seu vivent¹⁰. Pocs dies després el rei Jaume I compra al bisbe el mateix castell de Gurb, per la mateixa quantitat de 16.000 sòus, però les prestacions anuals del bisbe a Berenguer de Queralt es transformen en prestacions del rei al bisbe totalment en diners, atribuint un valor monetari als lliuraments en espècie, concretament, valorant en 535 sòus cadascuna de les quatre porcions canòniques, en 100 sòus les 50 càrregues de palla i en 100 sòus els dos jornals de terra i la casa en la vila de Vic. En total el rei queda obligat a assegurar rendes que l'hi proporcionin al bisbe de Vic 3.590 sòus anuals durant tot el vivent de Berenguer de Queralt, la seva esposa i el seu fill¹¹.

El primer que crida l'atenció és que simultàniament a la compra-venda es constitueix un violari, amb la particularitat que la segona operació és molt més important que la primera. Una renda de 3.500 sòus significava la possessió d'un capital molt més important que els 16.000 sòus lliurats com a part del preu de la venda, i el rei, per a garantir aquesta renda en diner, hagué d'empenyorar totes les rendes del propi castell de Gurb, que comprava, a més de les que rebia en la parròquia de Vic, Osor, Moià, i, en el cas que no fossin suficients, hi afegiria les que rebia de Manresa. Capitalitzant aquesta renda al 5% significaria un capital de 71.000 sòus.

Una altra conseqüència que en podem treure és que si una porció canònica es valorava en 535 sòus, les trenta-sis porcions que es repartien en la seu de Vic valien uns 20.000 sòus, la qual quantitat capitalitzada al 5% significaria la possessió d'un capital de 400.000 sòus. Ens enganyaríem, però, si ens deixéssim portar pel camí de les capitalitzacions. Queda ben clar que Berenguer de Queralt es vengué el seu castell a canvi de les rendes en diner del propi castell afegint-hi les que el rei rebia d'altres llocs, a més dels 16.000 sòus que tocava al comptat.

Del context sembla deduir-se que els fruits del terme s'havien valorat en 1.250 sòus, o sigui en quelcom més d'una tercera part del violari. I hom es pregunta: si el castell de Gurb rendia tan poc, com és que hi esmercessin tants de diners? Que el rei en pagués un preu exageradament alt per motius polítics, degut a l'estratègica situació del castell, és comprensible. Però si el bisbe i el capítol no actuaven per raons político-militars, no hi ha cap més solució que pensar que no era fàcil esmerçar capital en compres de terres. Si hom té en compte que els capitals no es podien consumir directament sinó solament els seus fruits, entendrem com els rendistes es morien de set tot i que navegaven sobre un llac d'aigua dolça. Si el capítol de Vic rebia diners, or o argent en donació, no podia repartir-ho entre els canonges, per més precària que fos la seva situació; havia d'esmerçar aquests diners en compres de terres i solament li era permès de desprendre'n els seus fruits.

10. MONCADA, *o.c.*, vol. II, p. 15.

11. Arxiu Capitular de Vic, calaix 37, Privilegis i Estatuts III, 60. Vegeu també BOFILL, P.: *Lo castell de Gurb y la família Gurb en lo segle XIII*, «Congrés d'història de la Corona d'Aragó», segona part, Barcelona 1913, p. 718; JUNYENT, E.: *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vich*, Vic 1969, p. 143, n° 97.

Que a mida que avança el segle tretzè la situació s'empitjora ho palesa el fet que a 15 de desembre de 1270 la situació dels canonges de Vic era simplement de pobresa, tant que el bisbe els dona a cadascun 40 sous per a renovar els seus vestits, donada la tenuïtat i la misèria de les porcions canòniques¹². I el 1276, com a conseqüència de la incertesa de les rendes i de la seva mínima quantia, decideixen, bisbe i capítol, d'acensar gran quantitat de terres per un petit cànon anual en diner amb la qual cosa asseguraven, si no més gran, almenys més cert el profit¹³. La idea d'esmerçar diner en rendes en diner sembla manifestar-se en una compra que el bisbe Berenguer d'Anglesola féu, per 200 sous, d'un cens consistent en tres parells de capons i un parell de gallines. Si bé es tracta d'un cens en espècie, cada any s'hi donava un valor en diners i amb motiu d'un plet entre els consellers de Vic i el capítol de la Seu coneixem la taxació feta l'any 1320, que valorava el parell de capons en dos sous i mig i el de gallines en 20 diners. Per 200 sous, doncs, adquiria un cens de nou sous i mig, la qual cosa representaria, si la valoració fos aquella el 1288, un for del 4,5%¹⁴.

L'operació que podem jutjar com plenament monetària fou la realitzada pel bisbe Sacosta, a 3 d'abril de 1315, en comprar un cens anual de dos morabatins per cinc-cents sous de Barcelona. Un morabatí es taxà cinc anys després en 13 sous i mig cadascun, o sigui que es va comprar un cens de 27 sous per 500 sous, la qual cosa significava un for del 5,4%¹⁵.

Tot sembla indicar, doncs, que l'origen del censal i del violari es troba en una evolució lògica del mercat de les rendes, i precisament en el si de l'estament eclesiàstic, forçada pel decreixement del valor dels fruits de la terra. El censal no té absolutament res a veure amb els préstecs dels jueus, prohibits per les constitucions de Catalunya i per la religió als cristians¹⁶. L'estampa de Jesucrist airat expulsant els mercaders del temple de Jerusalem i tirant per terra les taules dels canviadors, degué influir en la mentalitat de l'Església per segles. El fet que fóra un ofici practicat des de sempre pels jueus acabaria d'enriquir la visió. No els esqueia tampoc aquest ofici als canonges, revestits com estaven d'una alta dignitat eclesiàstica i formats en les millors Universitats. Quan el bisbe Berenguer comprava 27 sous de cens anual i pagava el preu de 500 sous, ni tan sols hi veien el més llunyà símil amb un préstec de diner. Estaven obligats a comprar rendes per atendre a la seva subsistència, que, com hem observat, era ben precària. El capital no era l'objecte de la compra-venda sinó el preu. I quan el censal i el violari fan la seva entrada oficial en el món del segle XIV porten un nom propi que no té res a veure amb possibles denominacions capcioses encobridores de préstecs dineraris. Els censals es venen a for de x mil per mil, que vol dir que s'han de pagar x mil sous per obtenir una renda de mil sous. I per la llei de la demanda i de l'oferta, en popularitzar-se el censal, succeí una cosa molt curiosa, però absolutament lògica: les rendes foren cada dia més cares. Per obtenir la mateixa renda de mil sous cada

12. MONCADA, *o.c.*, vol. II, p. 76.

13. MONCADA, *o.c.*, vol. II, p. 85.

14. MONCADA, *o.c.*, vol. II, p. 105.

15. MONCADA, *o.c.*, vol. II, p. 173 i p. 192. Arxiu Municipal de Vic, Llibre de privilegis XI, 214.

16. Vegeu la nota 1.

cop fou precis esmerçar-hi més diners: de 14.000 sous que costava en els moments de la seva aparició, se n'arriaren a pagar fins 40.000 sous per obtenir la mateixa renda de 1.000 sous. Naturalment que si mirem aquesta evolució amb l'òptica d'un mercat de capitals això significava la brutal devallada del tipus d'interès d'un 7,14 a un 2,5%.

Si tornem a considerar ara l'evolució del mercat de capitals observarem que a partir del segon quart del segle XIV s'inicia la crisi dels negocis dels mercaders, amb un interès del capital que comença a devallar de manera molt significativa des de 1326. Arcadi Garcia¹⁷ ens dona una taula d'interessos de préstecs dels jueus a Vic, decreixents des d'un 15% el 1326 fins a un 9% el 1346. El 1340 la venda de violaris és completament normal a Vic i els notaris comencen a inscriure aquest tipus de contractes en els llibres de Violaris, que començant aquest any es continuen durant segles. El for dels primers contractes és de set mil per mil, la qual cosa significa una relació for-preu del 14,28%. Si es considera que en el violari el for era doble¹⁸ podem establir en 14.000 per mil el preu del censal a partir de 1340, la qual cosa, a la inversa, representava un interès al capital del 7,14%. L'abundància de capitals inactius es fa palesa en aquestes xifres: pocs decennis abans els jueus cobraven d'un 20 a un 40% com a mínim pels seus préstecs de diners¹⁹.

Simultàniament a l'abundància de capitals, les necessitats del municipi es feren cada vegada més grans, precisant grans quantitats de diners per ajudes al rei per la financiació de les seves campanyes bèl·liques, defenses de la ciutat i construcció dels grans edificis públics amb Pere III.

Les ciutats havien obtingut de Jaume II, el 1326, el privilegi de vendre censals i violaris per a finançar una ajuda al rei de 10.000 lliures²⁰. És, per tant, a partir d'aquest moment quan el mercat de capitals desemboca en el mercat de les rendes, produint-se una fusió que quedarà definitivament consumada en 25 anys. Els préstecs dels jueus es limitaran com sempre al crèdit a curt termini, però els interessos davallaran contínuament, com xuclats des de baix pel canvi general de signe econòmic que es produïa.

És en aquests moments quan tots els estaments de la societat es llencen a la caça de la renda, i no només l'estament nobiliari i eclesiàstic. Afortunadament en aquestes circumstàncies, el deute públic fou capaç de crear una oferta de rendes prou àmplia per a satisfer una gran part de la demanda. Què hagués succeït sense l'arriscada política d'un Pere III? Hom està temptat de creure que sense el desmesurat creixement d'una autèntica campanya d'inversió pública la crisi a Catalunya s'hagués produït uns decennis abans. Allò que sí és cert és que amb la massiva in-

17. GARCIA, A.: *Los intereses de los préstamos de los judíos de Vich durante la primera mitad del siglo XIV*, «Ausa» IV (1961-63), p. 247; GARCIA, A.: *Origen y fin del fuero de las pensiones censales a sueldo por libra*, «Ausa» IV (1961-63), p. 125.

18. En el violari la meitat del for era en concepte de pensions i l'altra en concepte d'amortització del capital.

19. *Constitucions de Catalunya supèrflues...*, capítol d'Usures i barates, Jaume I, corts de Tarragona de 1224, cap. 20: «Jucus no prengan ultra 20 sous per cent». Ídem a Girona, 1240, cap. únic: «no més de 4 diners en lo mes per lliure (20%)».

20. ROUSTIT, I.: *La consolidation de la dette publique...*, p. 95.

roducció en el món català del censal i del violari comença la decadència de Catalunya. El crít d'alerta d'Arcadi Garcia advertint la decadència d'un mercat de capitals, motor de l'expansió, a partir de 1326, ens fa pensar que la crisi arrela molts anys abans de les sorolloses manifestacions del crac de 1381²¹.

Resumint els anteriors raonaments podem dir: el mercat de rendes, existent des de sempre, s'enfonsa a mitjan segle XIII. La crisi de supervivència dels estaments noble i eclesiàstic els porta a monetitzar el mercat de les rendes de la terra; en comptes de comprar-la i fruir dels seus fruits en espècie, es dona al propietari de la terra el preu de la compra-venda amb la condició que cada any doni els fruits de la terra mitjançant el lliurament d'una quota fixa en diner. La terra passa d'ésser l'objecte del contracte a ser-ne la seva garantia. Aquesta àgil transformació del mercat de les rendes, unida a la decadència del mercat de capitals en crisi des del primer quart del segle XIV, converteixen el censal i el violari en els mitjans més aptes, en els contractes de moda, per representar una economia de rendes en creixement, que troba sortida en una oferta àmplia de deute públic on col·locar-se. L'oportunitat històrica del censal escau tan bé al tipus d'economia del moment que la seva primàcia històrica esdevingué durant segles.

L'únic que pretengué veure en el censal una forma encoberta d'usura fou algú que no volia pagar les pensions, demostrant uns escrúpols que no li havien pas impedit d'acceptar el preu del censal, o sigui el capital, quan el precisava. L'actitud de l'Església no podia pas ser contrària al desenvolupament d'una institució destinada a salvar-la de la precària situació econòmica en què es trobava. El reconeixement oficial, però, es farà esperar fins el 1455, any en què el papa Calixt III publica la seva constitució «Regimini Universalis»²², establint una total diferència entre el contracte de censal i la usura, condemnant aquesta i declarant lícit el primer. Resulta de gran interès el seu preàmbul on parla que en diferents parts d'Alemanya la pràctica del censal era tan antiga que la memòria no existia d'una pràctica contrària²³, la qual cosa no deixa de ser una constatació de què el fenomen s'havia desenvolupat de manera similar en altres indrets d'Europa.

2. *Estudi dels censals venguts pels síndics de les dues partides jurisdiccionals de Vic, de 1366 a 1410.*

A l'Arxiu Històric de Casa la Ciutat es conserva un manuscrit intítulat *Llibre de notaments de la ciutat de Vic, que es comença en l'any 1396*, on són anotades, dia a dia, les pensions dels censals venguts per la ciutat, de 1366 fins el 1410. Aquesta relació ens ha permès d'avaluar el deute públic de la ciutat a la fi del segle XIV i començament del XV, estudiar-ne els diversos fors, al llarg de gairebé 50 anys, i contemplar en el resum final l'evolució econòmica del censal des de la segona part del regnat de Pere III fins al rei Martí.

21. Vegeu la nota 17.

22. DENZINGER, E.: *Enchiridion Symbolorum*, Barcelona 1952, p. 266, n° 716.

23. «Nobis nuper exhibita petitio continebat, quod licet a tanto tempore, cuius contrarii memoria non existit, in diversis Alemaniae partibus, pro cumuni hominum utilitate, inter habitatores et incolas partium earundem talis inoleverit hactenusque observata fuerit ... consuetudo». Calixt III en *De usura et contractu census* (Const. *Regimini Universalis*, de 6 de maig del 1455). Vegeu la nota 22.

En total la ciutat havia vengut uns 200 censals, per un total de 45.136 lliures, pels que pagava anualment en concepte de pensions 2.338 lliures. La distribució per mesos és la següent (en lliures, sous i diners):

<i>mes</i>	<i>preu</i>	<i>pensions</i>
gener	3173-18-04	158-14-01
febrer	4646-00-00	240-14-00
març	7320-00-00	379-15-00
abril	2514-00-00	129-03-06
maig	5396-00-00	273-18-00
juny	3259-00-00	163-00-00
juliol	2146-17-00	125-10-08
agost	5112-15-06	255-16-01
setembre	2567-00-00	135-12-10
octubre	3857-00-00	188-15-09
novembre	3021-10-00	168-13-13
desembre	2112-00-00	116-01-00

L'interès promig és d'un 5,18%.

Aproximadament un terç dels censals es vengueren de 1385 a 1390 a fi de finançar la compra de les jurisdiccions de Vilalleons i Santa Eugènia, la reconstrucció de les muralles de Vic i fer front a les despeses que provocaren les bandositats ciutadanes entre els Malla, els Mir i d'altres. Un altre terç, aproximadament, es venqué de 1403 a 1406, a fi de pagar la compra de la batllia i vegueria de la partida reial als Malla.

En allò que es refereix als fors dels censals hom n'hi troba 14 de diferents, des de 14.000 per mil fins a 40.000 per mil. A continuació es relacionen els diferents fors, indicant el tant per cent que correspon a cadascun d'ells i el nombre de censals venguts a cada for:

14.000 per 1.000	7,14%	10
15.000 per 1.000	6,66%	1
16.000 per 1.000	6,25%	20
17.000 per 1.000	5,88%	3
18.000 per 1.000	5,55%	5
19.000 per 1.000	5,26%	5
20.000 per 1.000	5%	146
21.000 per 1.000	4,76%	1
22.000 per 1.000	4,55%	1
24.000 per 1.000	4,16%	1
25.000 per 1.000	4%	1
30.000 per 1.000	3,33%	2
35.000 per 1.000	2,85%	1
40.000 per 1.000	2,50%	3

En l'erròniament anomenat Llibre Major nº 3 de la Taula de Canvi de Barcelona, corresponent a l'any 1404, i que no es un llibre major sino un llibre corrible (o llibre de comptes corrents)²⁴, en les primeres cartes es troben molts censals a for de 25.000 per 1.000, seguint una sèrie a for de 24.000 per 1.000 per acabar amb tres censals a for de 20.000 per 1.000. I en el també mal anomenat Llibre Major nº 4, en les primeres cartes s'anoten 16 censals a for de 22.000 per mil.

L'augment del preu de les rendes de què parlàvem en l'anterior paràgraf es fa palès en aquesta taula: per obtenir la mateixa renda de 1.000 sous cada vegada fou precis esmerçar-hi més diners. Quan l'interès estava al 20% només invertint 5.000 lliures s'aconseguien ja 1.000 lliures de renda anuals. Passar a un for de 20.000 per mil significava invertir quatre vegades més, o sigui 20.000 lliures per obtenir una renda igual per any de 1.000 lliures, ja que l'interès era només del 5%, o sigui quatre vegades inferior. I quan el for va pujar excepcionalment a 40.000 lliures significava invertir vuit vegades més per obtenir sempre la mateixa renda, ja que l'interès del capital era vuit vegades més petit, o sigui el 2,5%.

L'augment del for significava, doncs, a la inversa, una brutal devallada del tipus d'interès. Si recordem ara aquella reclamació que a 16 de juny de 1338 presentava Guillem de Caselles davant la cort del batlle contra el jueu Salamó Vidal perquè li havia cobrat 14 sous per un préstec de 60 sous a dos mesos la qual cosa significava cobrar un interès del 140% anual, gairebé no podem creure que en poc més de 60 anys s'arribés al 2,5%. Catalunya s'enfrontaria a la mort del rei Martí i als greus problemes de la seva successió en condicions econòmiques desastroses.

* * *

En la figura 1 es concreta el for abreujat de cada censal per anys reduint cadascun for a les seves primeres dues xifres. Per exemple, en l'últim any de la taula, el 1410, s'indica 40/20/18, significat que en aquest any es crearen tres censals, un a for de 40.000 per mil, un altre a for de 20.000 per mil i un tercer a for de 18.000 per mil. Això ens permet observar com la introducció massiva del censal a for de 20.000 per mil no fou automàtica sinó que vingué precedida de moltes vacil·lacions, amb un clar balanceig per sobre i sota d'aquest for fins que es fixà l'agulla en el punt dels 20.000, o sigui el 5% a inicis del segle XV. En la figura 2 pot observar-se gràficament l'esmentat fenomen, gràfic que s'ha obtingut posant en les abscises els fors i en les ordenades els anys a què correspon cada censal.

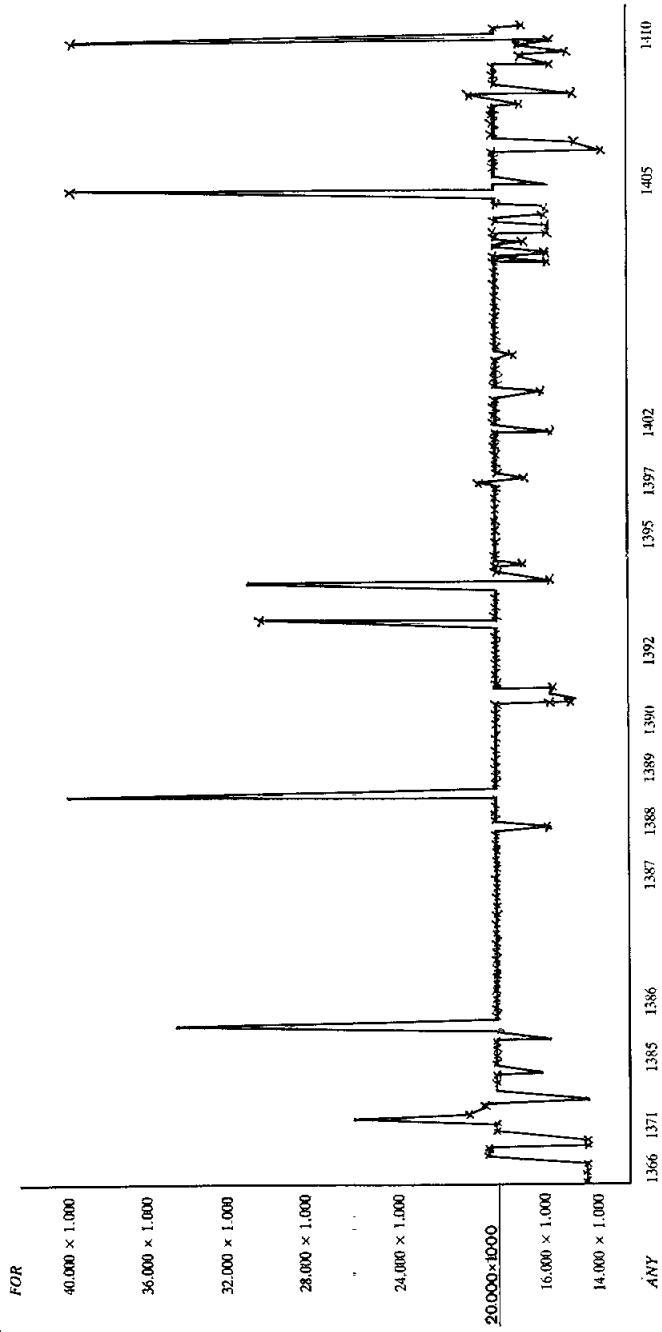
24. VOLTES, P.: *Guía-catálogo del Instituto Municipal de Historia de Barcelona*, p. 31.

FIGURA 1

For abreujat dels censals segons l'any de la seva creació.

1366 14/
 1367 14/
 1368 14/
 1370 19/
 1371 19/
 1372 14/14/
 1374 18/
 1377 18/
 1378 25/
 1381 20/
 1382 19/
 1384 14/
 1385 20/20/20/17/20/20/20/20/16/20/35/
 1386 20/20/20/20/
 1387 20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/
 1388 20/20/20/20/20/20/16/
 1389 20/20/20/20/40/20/20/20/20/
 1390 20/20/20/20/20/20/20/20/
 1391 20/20/16/15/
 1392 16/16/20/20/20/20/20/20/
 1393 20/20/20/
 1394 30/20/20/20/20/20/30/16/
 1395 20/20/17/20/20/20/
 1396 20/20/20/
 1397 20/20/
 1399 20/21/
 1400 20/19/20/20/20/20/20/20/
 1402 16/20/20/
 1403 20/20/17/
 1404 16/20/20/20/20/20/19/20/20/20/20/20/20/20/20/20/20/
 1405 16/20/16/20/18/20/20/16/16/20/20/16/16/20/20/20/40/
 1406 16/20/20/20/20/20/14/16/20/20/20/20/20/20/18/22/16/20/
 1407 20/20/
 1408 20/15/16/16/14/16/
 1409 15/
 1410 40/20/18/

FIGURA 2

Josep M. PASSOLA
 Rambla del Carme, 27
 08500 VIC